

ПРИВРЕДНО ПРАВО

VII

БАНКАРСКИ ПОСЛОВИ

- ▶ Банкарски послови су правни послови, који се закључују између банкарских организација у вези са правним прометом новца и обављањем привредних услуга са новцем.
- ▶ Код појма банкарских послова, може се то одмах уочити, битно је да је један субјект код ових правних послова банкарска организација и да је реч о промету и услугама у вези са новцем.
- ▶ Банкарски послови у складу су са овим битним специфичностима, посебна врста правних послова у робноновчаном промету, а ова констатација значи да се општа правна начела и принципи робноновчаног промета примењују и када су у питању банкарски послови, уколико за банкарске послове уопште, или за поједине врсте банкарских послова, нису предвиђена посебна правила.

- ▶ У привредноправном промету контролишу се основна начела и принципи који се примењују и на послове робног промета и на банкарске послове. Ови принципи и начела се углавном регулишу у оквиру општег дела уговора робног промета, а примењују се и на банкарске послове.
- ▶ Специфичност банкарских послова, осим специфичности у погледу субјеката ових послова, изражавају се првенствено изузетном значају писане форме, у коју се укључују ови послови и у једнообразном, масовном и типизираним садржају ових послова. Ови послови најчешће се закључују адхезионим путем, тј. приступањем унапред припремљених и састављених типских и стандардних уговора или општим условима пословања банкарских организација.

- ▶ Слобода уговарања код банкарских послова је на овај начин знатно сужена и углавном се своди на одлучивање о томе да ли приступити или не приступити поједином типу, стандарду уговора или општих услова пословања банкарских организација. У том смислу, треба протумачити и овлашћење НБС да одређује правила и јединствене банкарске технике, која је тада обавезна за све банке у нашој земљи.
- ▶ Осим општих услова пословања, чија је примена уговорена у конкретном уговорном односу са банкарском организацијом, могу се уговорити и посебне уговорне клаузуле, које тада имају приоритет у примени у односу на опште одредбе из општих услова пословања.

- ▶ Код банкарских послова битно је да се, најмање као један субјект код овог посла, појављује банкарска организација. То је једно од битних својстава банкарских послова.
- ▶ Банкарским пословима сматрају се и сви послови између банкарских организација, дакле, послови код којих су оба субјекта банкарске организације. Банкарским пословима истовремено се сматрају и они послови код којих је само један субјект у послу банкарска организација, док други субјект у послу може бити свако домаће и страно физичко и правно лице, то су тзв. банчини клијенти.

- ▶ Због изузетног значаја који имају у привредним односима у свакој земљи, већина држава прописује веома строге услове, који морају бити испуњени да би једна организација могла добити статус банкарске организације. Ови услови најчешће се односе на минималне количине средстава са којима располаже и које су потребне за рад, на стручну спрему особља и лица, на минимум резерве сигурности, на минимум услова рада и пословања итд.
- ▶ И поред свих ових услова у могућим земљама се, приликом оснивања нове банкарске организације, захтева претходна сагласност надлежног државног органа.

- ▶ Банчини клијенти, по правилу, могу бити сва домаћа и страна физичка и правна лица. Код појединих врста банкарских послова, као банчини клијенти не могу се појављивати физичка лица, а исто тако код појединих врста банкарских послова банчини клијенти не могу бити страна физичка и правна лица, него само друштвена правна лица.
- ▶ Банчини клијенти могу бити стални и повремени у зависности од дужине и учесталости узајамних послових односа. Такође, разликују се међу банчиним клијентима оснивачи и банкарске организације, јер ови банчини клијенти по правилу у већини земаља имају низ првенствених права или су за њих искључиво резервисани поједини банкарски послови.

- ▶ Банчини клијенти у односу на банкарску организацију могу бити у положају банчиних поверилаца или банчиних дужника.
- ▶ У банкарским пословима, изузетан значај има кредитна способност банчиних клијената. Од кредитне способности банчиних клијената често претходно зависи да ли ће банка уопште ступити у пословне односе са одређеним клијентом, а исто тако зависи и обим и врста банкарских послова које ће банка закључити са одређеним клијентом. Свака банкарска организација жели претходно да се упозна са финансијским стањем и финансијским могућностима свога клијента јер од тога зависи висина пословног ризика који преузима банкарска организација у пословању са конкретним клијентом.

- ▶ Од кредитне способности клијената зависи и висина обезбеђења коју банкарска организација захтева од клијента у конкретном банкарском послу.
- ▶ С друге стране, због изузетног друштвеног и привредног значаја банкарских послова, у већини земаља поштрено се регулише одговорност банкарских организација у банкарским пословима. Ово се нарочито односи на спречавање уговорног ограничења и искључења одговорности банкарске организације, преко утврђеног и прописаног минимума одговорности банкарске организације. Стручна и професионална пажња банкарске организације истовремено је и основа веома строге одговорности банкарске организације у банкарским пословима.

- ▶ Посебни облик одговорности банкарске организације је у вези са обавезом чувања банкарске тајне, тј. са обавезом чувања тајне о пословању банчиних клијената. Обавеза тајности банкарског пословања често се и изричито прописује у многим земљама и од ње се може одступити само у случајевима који су законом прописани. Многе банкарске организације стекле су или изгубиле пословни углед управо полазећи од тога у којој мери и на који начин чувају банкарску тајну. Швајцарске банке познате су у целом свету у чувању банкарске тајне. Наиме, банкарска тајна се најстроже, често и стотинама година, штити у пракси швајцарских банака.

▶ **Врсте банкарских послова**

- ▶ Поједине врсте банкарских послова могу се утврђивати према територијалном принципу, тј. према подручју на коме се обављају поједини банкарски послови. У томе погледу, треба разликовати домаће и међународне банкарске послове.
- ▶ Затим, поједине врсте банкарских послова се утврђују од својства банчиних клијената. У томе погледу треба разликовати банкарске послове са правним лицима од банкарских послова са грађанима.

- ▶ Уколико банка обавља поједине послове у циљу прикупљања и удруживања средстава, банка се код тих послова појављује у положају дужника, а ако је реч о банкарским пословима пласмана прикупљених новчаних средстава, банкарска организација је у тим пословима у положају повериоца. Трећу групу банкарских послова чине углавном специјализоване услуге банкарских организација у платном промету у земљи и у платном промету са иностранством. Треба нагласити да овај критеријум, као ни они напред наведени нису ни довољно прецизни и јасни, а нису увек ни тачни, јер је углавном реч о претежним особинама и својствима појединих банкарских послова.

- ▶ То се може најбоље уочити на претежним особинама и својствима појединих банкарских послова, и то на следећем примеру: уговор о кредиту истовремено може бити правни облик прикупљања новчаних средстава, тј. да је банка у конкретном послу у улози дужника, а истовремено може бити правни облик пласман средстава, тј. да је банка у улози и положају повериоца. Погрешно је значи уопштавати до те мере, па сврстати уговор о кредиту или само у активне банкарске послове или само у пасивне банкарске послове.
- ▶ Уочавајући ове недостатке напред наведеног критеријума, поједини аутори у стручној литератури предлажу груписање банкарских послова у следеће три групе: 1. новчани послови, 2, кредитни послови, 3. послови у платном промету. Ни овај критеријум није увек тачан и не води увек исправним закључцима.

▶ Полазећи од свих ових примедба и имајући стално на уму да има доста одступања од напред наведених критеријума, банкарске послове ћемо у даљем излагању сврстати у следеће три основне групе банкарских послова:

1.активни банкарски послови су банкарски послови у којим се банкарска организација појављује у улози повериоца

2.пасивни банкарски послови су послови у којима се банка појављује у улози дужника

3.неутрални банкарски послови су послови у којима се регулишу поједине специјализоване банкарске услуге, на тај начин да банка у тим пословима није ни у улози повериоца, а није ни у улози дужника у вези са новчаним потраживањима.

АКТИВНИ БАНКАРСКИ ПОСЛОВИ

- Активни банкарски послови су банкарски послови код којих се банка најчешће појављује у улози повериоца, док су банчини клијенти, по правилу, у улози дужника. Овим банкарским пословима банкарска организација снабдева клијенте потребним количинама новца, и на тај начин банка у великој мери може утицати на тржишне односе стимулишући поједине облике потрошње давањем потребне количине новца, али исто тако и спречавајући друштвено неоправдане тржишне појаве.
- У активне банкарске послове спадају: разне врсте уговора о кредиту, ломбард, реломбард, есконт и ресконт.
- Уговором о кредиту, банка се обавезује да кориснику кредита стави на располагање одређени износ новчаних средстава, на одређено или неодређено време, на неку или без утврђене намене, а корисник се обавезује да банци плаћа уговорену камату и добијени износ новца врати у време и на начин како је утврђено уговором.

- ▶ “Уговор о кредиту се у нашем праву мора закључити у писаној форми, морају се утврдити износ и услови давања, коришћења и враћања кредита.
- ▶ Уговори о кредиту су најчешће активни уговори, који се састављају и припремају унапред.

Привредне функције, друштвено-економски и друштвено-политички значај кредита у савременом друштву

- ▶ Кредит и уговори о кредиту далеко су најчешћи и далеко најзначајнији банкарски послови у савременом друштву. Целокупна привредна и друштвена делатност и привредни и друштвени развој засновани су на кредиту и без кредитних односа се не могу замислити постојећи друштвено-економски односи у друштву. Кредити су битни елементи материјалне области друштвеног живота. Привредни системи у савременом свету, у суштини, засновани су на кредитним односима. Управо због тога, кредитно-монетарна теорија је у сваком друштву једна од најзначајнијих области укупне економске политике тога друштва. Кредити су пропратна појава постојања новца, робне производње и тржишта.

- ▶ У међународним економским односима, кредити имају посебну функцију смањивања јаза између развијених и неразвијених земаља, уз честе покушаје политичких злоупотреба, као притисака од стране развијених према неразвијеним. Кредити имају посебну тзв. мобилизаторску функцију, која се састоји у прикупљању и мобилизацији свих расположивих новчаних средстава у привреди и друштву, у циљу њиховог свесног усмеравања у најрационалније и најпотребније облике његовог пласмана.
- ▶ Мобилизаторска функција кредита има и посебну компоненту, јер се прикупљају новчана средства која су често ван прометне и производне функције, ради њиховог укључивања у друштвену репродукцију. На тај начин, огромне количине новца, без друштвене сврхе и смисла, користе се и усмеравају као оптимални облици привредног и друштвеног развоја.

- ▶ Овај новац би у привредном смислу био неискоришћен, а то би стварало огромну штету привреди и друштву.
- ▶ Концентрација финансијских средстава једна је од основних особина у савременом свету. Она се у великој мери остварује мобилисањем расположивог новца разним облицима стимулација од стране банака и других финансијских организација. Треба нагласити да се ова појава не остварује једино делатношћу банака, него и делатношћу других привредних и производних центара, и отуда се кредити не морају појављивати једино у облику банкарског пословања. Концентрација новчаних средстава у привреди омогућава праћење и примену достигнућа техничке револуције.

- ▶ Кредитни односи у друштвеној репродукцији омогућају ликвидност и континуитет производњи и промету, као и уравнотежење робно-новчаних односа. Кредити омогућавају нормалне друштвене релације између производње, расподеле и промета, и на тај начин утичу на убрзавање проширене репродукције, У сваком друштву, одговарајућом кредитно-монетарном политиком и равномерном и потребном емисијом новца, убрзава се процес друштвене репродукције и прерасподеле новчаних средстава према утврђеним правцима привредног и друштвеног развоја.
- ▶ Треба нагласити да су облици финансирања друштвене репродукције у савременим привредним системима све разноврснији, да се појављују нови облици и форме, и да кредити нису једини начин остваривања ових друштвених циљева.

Појам уговора о кредиту и разграничење уговора о кредиту од уговора о зајму

- ▶ „Уговором о кредиту, банка се обавезује да кориснику кредита стави на располагање одређени износ новчаних средстава, на одређено или неодређено време, на неку или без утврђене намене, а корисник се обавезује да банци плаћа уговорену камату и добијени износ новца врати у време и на начин како је утврђено уговором.”
- ▶ Уговор о кредиту се у нашем праву мора закључити у писаном облику. У уговору о кредиту, морају се утврдити износ и услови давања, коришћења и враћања кредита.
- ▶ Оваквом појмовном одређивању уговора о кредиту у нашем позитивном праву може се у правнотеоретском смислу, истаћи низ примедба.

- ▶ Спорно је, такође, да ли се уговор о кредиту увек мора изражавати у новчаном износу или може да се изражава у некој другој вредности. Робни кредити се, на пример, од присталица ових разних схватања тумаче или као природни облици кредита или као кредити код којих се природни облик мора увек изразити у одређеној своти новца. Управо овај пример указује да су исправнија шира схватања, јер новчано изражавање природних кредитних односа није увек могуће, нити се увек може на најадекватнији начин изразити, а да се при том тај конкретан кредитни однос не може другачије правно регулисати него једино уговором о кредиту. Осим тога, кредитима се могу одобравати и уговорима о кредиту се могу односити на пренос могућности коришћења хартија од вредности, које нису новчана средства, а који нису ни кредити у природном облику.

- ▶ За разлику од уговора о кредиту, утврђује се да се уговором о зајму обавезује зајмодавац да зајмопримцу преда одређени износ новца или одређену количину других заменљивих ствари, а зајмопримац се обавезује да му врати после извесног времена исти износ новца, односно исту количину ствари, исте врсте и квалитета. На примљеним стварима, зајмопримац стиче право располагања, односно право својине. Из овакве законске формулације произишло би да је уговор о зајму, за разлику од уговора о кредиту неформалан уговор, те да се може закључити на било који начин, а не само у писаном облику, као код уговора о кредиту. Затим, зајмодавац може бити свако лице, а не само банка, као код уговора о кредиту, у функцији даваоца кредита.

- ▶ Уговор о зајму може се односити не само на новац, него и на другу количину заменљивих ствари. Уговор о кредиту увек је уз обавезу плаћања камате, док је у уговору о зајму реч и онда ако није уговорена камата, тј. кад у конкретном правном односу зајмодавац нема право на камату.
- ▶ У многим другим земљама, уговор о зајму је реалан уговор, тј. сматра се закљученим тек у тренутку предаје новчаних средстава или других заменљивих ствари. Код нас произилази да уговор о зајму постоји већ од тренутка остваривања сагласности воља зајмодавца и зајмопримца, без обзира на начин на који је ова усаглашеност воља остварена. Тешко је замислити реалне животне односе који би се састојали у томе да се зајмопримац захтевом обраћа суду да се принуди зајмодавац да му исплати бескаматни зајам.

- ▶ Код уговора о зајму, у нашем праву увек се претпоставља преношење права својине на примљеним стварима на основу уговора о зајму, док оваква претпоставка не постоји када је реч о уговору о кредиту.
- ▶ Очигледно је да знатне разлике постоје у нашем позитивном праву између уговора о кредиту и уговора о зајму. Друго је питање да ли је оваква конструкција и оваква концепција уговора о кредиту и уговора о зајму најадекватнија и најбоља. У том погледу, најбољи одговор даће свакодневна пракса.

▶ ВРСТЕ КРЕДИТА

- 1. Према дужини трајања кредитног односа:** краткорочни, средњорочни и дугорочни. Дугорочни кредити се, по правилу, дају са роком враћања преко 5 година. Средњорочни кредити су са роком враћања од 2 до 5 година, а краткорочни са роком враћања до 2 године.
- 2. Према карактеру повериоца:** ако је давалац кредита банкарска организација, реч је о банкарским кредитима; тзв. јавни кредити – њих одобравају поједини државни органи; инострани кредити – њих одобравају стране банке и др. финансијске организације.
- 3. Према карактеру делатности дужника:** индустријске, комуналне, занатске, земљорадничке и др.

4. **Према облику у коме се дају:** робни или комерцијални.

5. **Према економској намени:** имамо производне и потрошне, као и кредите за обртна средства и кредите за основна средства или инвестиционе кредите.

6. **Према начину враћања:** једнократне, оброчне и амортизационе. Једнократни кредити враћају се једном у целом износу, док се оброчни кредити повремено враћају према уговорним роковима враћања. Амортизациони кредити или ануитетски кредити враћају се равномерно и повремено годишње или полугодишње, у облику ануитета који се делимично састоји од дела враћеног кредита, делимично од камата. Код инвестиционих кредита камата, може бити редовна и интеркаларна. Редовна камата обрачунава се од тренутка коришћења кредита, па све до тренутка коришћења кредита. Интеркаларна камата обрачунава се од тренутка закључења уговора о кредиту, па све до почетка враћања кредита. Према овим врстама, разликује се и одговарајућа врста кредита.

7. **Према улози и функцији камате:** каматни и бескаматни.

8. Потрошачки кредити или конзумни кредити, хипотекарни, акцептни, рамбурсни, винкулациони.....

- ▶ **Потрошачки кредити или конзумни кредити** најчешће се одобравају грађанима на основу посебних прописа, јер се овом врстом кредита усмеравају значајни делови потрошње. То могу бити и веома значајни инструменти утврђене економске политике у једној земљи. Потрошачке кредите поред банкарских организација могу одобравати производне и трговачке организације у циљу пласмана својих производа.
- ▶ **Хипотекарни кредити** заснивају се на хипотеци на непокретностима у циљу обезбеђења уредног враћања добијених кредита. Стамбени кредити у циљу решавања стамбених проблема и стамбене изградње често се комбинују са конституисањем хипотеке на стану или стамбеној згради којима прималац кредита решава стамбене проблеме.

- ▶ **Посебни облик кредита је кредит са текућег рачуна.** Ови кредити одобравају се имаоцима текућег рачуна код банкарских организација често аутоматски и до линије кредитне способности имаоца текућег рачуна, који се утврђује према приходима имаоца текућег рачуна, а у висини доспелих обавеза плаћања уколико на текућем рачуну нема довољно покрића. Ово су, по правилу, краткорочни кредити уз релативно високе каматне стопе, јер у висини каматних стопа је укалкулисана и уговорна казна за имаоца текућег рачуна који не води довољно рачуна о своме покрићу на текућем рачуну код банке - приликом стицања нових обавеза плаћања.

- ▶ **Акцептни кредити** су посебна врста банкарских краткорочних кредита код којих банка клијенту не одобрава новчана средства, него му акцептира меницу коју је на банку издао њен клијент у основном циљу да се повећа бонитет и квалитет клијентове менице.
- ▶ Акцептирану меницу банчин клијент може употребљавати у најразноврсније сврхе, али најчешће се користи у кредитне сврхе, јер је банка у тој меници главни менични дужник који има обавезу исплате менице о доспелости те менице. Рок доспелости меница у ствари је рок трајања кредитирања клијента на основу акцептног кредита. Пре акцептирања менице и одобравања акцептног кредита банка проверава способност и финансијско пословање свога клијента.

- ▶ Акцептирани кредит утиче на пораст пословног угледа банчиног клијента и због тога се доста често појављује ова врста кредита, ако је реч о сталним клијентима банке. Акцептирана меница може се користити као средство плаћања, али исто тако и као средство обезбеђења других кредита. У пословној пракси су чести случајеви да акцептиране кредите једна банка даје другој банци или да банка даје акцепт на меници домаћег увозника, и тада су то валутни акцептни кредити.
- ▶ Рамбурсни кредити су посебни краткорочни банкарски кредити, који се често појављују у спољнотрговинској размени. Рамбурсни кредити су посебна враста акцептног кредита код кога банка отвара кредит увознику уз често покриће робних докумената, а ставља на располагање извознику.

- ▶ Значи, рамбурсним кредитом фактички увозник плаћа извознику купљену робу. Рамбурсни кредити заснивају се на пословним односима већег броја банака из више разних држава. Рамбурсним кредитима се у великој мери подстиче и стимулише спољнотрговинска размена, јер се овом врстом кредита отклања неповерење извозника према увознику. Рамбурсни кредити се у пракси најчешће појављују у комбинацији са остварењем документарног акредитива.
- ▶ **Винкулациони кредити** одобравају се уз обавезу корисника кредита да код банке депонују документа са којима се располаже робом. На овај начин, банка се обезбеђује у погледу враћања кредита вредношћу робе којом прималац кредита не може да располаже, јер су робни документи депоновани код банке. Кад кредит буде враћен, банка ће вратити робна документа примаоцу кредита.

► Есконтни кредит

Посебна варијанта банкарског посла, у ком се појављују елементи уговора о кредиту и уговора о купопродаји недоспелих хартија од вредности и других потраживања према трећим лицима. Банка одмах одбрана средства, у номиналном износу хартија од вредности, умањена за недоспеле камте, банчину провизију и накнаду банчаних трошкова, који се у пословној пракси називају дисконт.

Ако банка откупљена недоспела потраживања и недоспеле хартије од вредности прода некој другој банци или неком другом лицу реч је о реесконту. Битно је да је код реесконта реч о још недоспелим потраживањима и недоспелим хартијама од вредности.

- ▶ Есконт и реесконт су врло значајни послови, истовремено су значајни инструменти монетарне политике централне и емисионе банке, нарочито ако је реч о односима између банкарских организација.
- ▶ **Ломбардни кредит**-посебан банкарски посао у коме су сједињени уговор о кредиту и уговор о залози хартија од вредности и драгоцености, у циљу обезбеђења враћања одобреног кредита.
- ▶ Овај кредит припада групи краткорочних банкарских кредита, мора бити закључен у писаној форми и садржати назначење хартије од вредности које се залажу (назив, односно фирму и седиште и пребивалиште имаоца хартије од вредности, која је узета у обзир приликом одобравања кредита).

- ▶ Код ломбардног кредита често се залажу складишница, коносман и преносиви товарни лист. Кредит се не одобрава до пуне вредности залоге него обично од 60-80% вредности. Ломбардна каматна стопа је виша од есконтне.
- ▶ **Реломбард** је посебна врста уговора о ломбарду између две банкарске организације на основу кога банка, која је у претходном уговореном односу са клијентом стекла право залоге над хартијом од вредности и на драгоценостима, залаже те хартије од вредности и драгоцености код друге банке ради добијања потребних новчаних средстава.

- ▶ *Stend - by* кредит и нису кредити, већ један облик кредита у приправности. Реч је о спремности да се накнадно одређеном лицу одобри кредит. То су евентуално, објективно могући кредити, који ће постати кредити у одређеној ситуацији, и у таквим приликама када је то неопходно. *Stand-by* кредити су обећани кредити у случају потребе.
- ▶ У међународном банкарском пословању, нарочито у пословању Светске банке, Међународног монетарног фонда и других међународних финансијских и банкарских организација, *stand-by* кредити све су чешћи и имају све већи значај. *Stand-by* кредити пружају кориснику овог кредита правну и економску сигурност, која се изражава у томе да ће моћи да користи овај кредит, ако му то буде потребно.

ПАСИВНИ БАНКАРСКИ ПОСЛОВИ

- ▶ Код пасивних банкарских послова, банка се појављује у улози дужника у односу на свог клијента. Овим банкарским пословима банкарска организација прикупља новчана средства да би прикупљеним новчаним средствима могла да послује.
- ▶ У пасивне банкарске послове најчешће се сврставају: емисиони посао, новчани депозит, издавање обвезница, заложница, благајничких записа и других хартија од вредности, улог на штедњу, банкарски текући рачуни.
- ▶ Међубанкарски кредитни односи углавном се регулишу на основу истих принципа и на исти начин, као и кредитни односи код којих је банка давалац кредита и због тога се на том облику прикупљања новчаних средстава више нећемо задржавати.

- ▶ **Емисиони посао** је посао у вези са делатношћу централне и емисионе банке у једној земљи, јер се под овим послом подразумева издавање новчаница и кованог новца у једној земљи, као законско средство плаћања.
- ▶ Емисиони посао је пасивни банкарски посао, јер емисиона банка издавањем новчанице и кованог новца гарантује куповну могућност новчанице и кованог новца у њиховим номиналним износима. Емисиони посао првенствено је инструмент монетарне политике једне земље, јер се помоћу овога посла утврђује укупна количина новца која се налази у оптицају и самим тим утиче на стабилност привредних односа у једној земљи.

- ▶ Код нас емисиони посао обавља НБС. У оквирима заједничке емисионе политике и емисионог посла, НБС снабдева потребном количином новчаница и кованог новца друге банкарске организације.
- ▶ Банкарски новчани депозити су веома значајни послови прикупљања новчаних средстава у банкарске организације, ради пословања тим новчаним средствима.
- ▶ Уговор о новчаном депозиту закључен је када се банка обавезала да прими, а депонент да положи код банке одређени новчани износ. На основу овог уговора, банка стиче право да располаже депонованим новцем и дужна је да га врати према уговореним условима.

- ▶ На основу уговора о новчаном депозиту, банка отвара рачун у корист и на терет којег уписује сва потраживања и дуговања која буду проистекла из пословања са депонентом између банке и депонента и депонента и трећих лица. Депонент и банкарска организација уговором могу искључити уписивање на рачун појединих потраживања и појединих дугова.
- ▶ Банке могу примати новчане депозите у домаћим и страним средствима плаћања, у складу са законским прописима.

- ▶ У пословној пракси, чести су случајеви да банкарска организација има своје филијале, експозитуре, представништва и истурене шалтере у већем броју градова у нашој земљи и иностранству. Ако уговором о новчаном депозиту није другачије предвиђено, налози за уплату и исплату са рачуна депонента увек се упућују у седишта банкарске организације.
- ▶ Када исти депонент има код исте банке или код већег броја њених пословних јединица више рачуна на основу уговора о новчаном депозиту, сваки од ових рачуна је самосталан и пословање по једном рачуну не утиче на пословање по другом рачуну.

- ▶ Уговором о новчаном депозиту утврђује се висина камате коју је банка дужна да плаћа депоненту за новчана средства. Ако у уговору о новчаном депозиту није одређена висина каматне стопе, примењује се законска камата.
- ▶ Постоји неколико врста уговора о новчаном депозиту: по виђењу, орочени на неодређено време, са отказним роком, орочени на одређено време, новчани депозити са посебном и без посебне намене. Ако у уговору о новчаном депозиту није другачије предвиђено, сматра се да је реч о депозиту по виђењу, који овлашћује депонента да у сваком тренутку може располагати са целокупним износом салда на рачуну.

Издавање обвезница, заложница и других хартија од вредности од стране банке

- ▶ Банкарска организација издаје обвезнице, заложнице и друге хартије од вредности углавном на три начина:
 1. у име и за рачун правних лица
 2. у своје име, а за рачун правних лица, нарочито ако је реч о продаји тих хартија од вредности на иностраном финансијском тржишту
 3. у своје име и за свој рачун у циљу прибављања ликвидних новчаних средстава.

- ▶ Сваки од ова три начина представља облик прикупљања потребних новчаних средстава. Док је у прва два случаја реч о прикупљању новчаних средстава за правна лица, у трећем случају банкарска организација прикупља ликвидна новчана средства за свој рачун.
- ▶ Основна разлика између обвезница и заложница је у томе што се код обвезница једино конституише обавеза издаваоца обвезница да по протеку одређеног рока имаоцу обвезнице исплати; номинални износ обвезнице заједно са каматама, док се код заложнице ова обавеза исплаћује истовремено, а обезбеђује се одговарајућим правом залогe на стварима које припадају издаваоцу заложнице.

Улози на штедњу

- ▶ Банкарске организације прикупљају слободна новчана средства грађана углавном на два начина - улозима на штедњу и преко текућих рачуна грађана. На основу улогу на штедњу банкарска организација прима и чува новчана средства грађана и исплаћује камате, чија висина зависи од тога да ли су улози на штедње по виђењу или су орочени. За улоге на штедњу по виђењу банкарске организације по правилу исплаћују камату по нижој каматној стопи, јер та новчана средства банка теже може да користи и теже може да пласира, пошто на захтев грађана банкарска организација има обавезу да одмах исплати цео уштеђени износ. Код орочене штедње, могућности пласмана штедних средстава од стране банкарских организација су знатно шире, и због тога банка код овакве врсте штедње исплаћује камату на основу више каматне стопе.

- ▶ Банкарска организација је дужна да на основу улога на штедњу изда депоненту штедну и књижицу која може гласити на име тачно одређеног лица. У штедну књижицу уносе се све уплате и све исплате штедног улога. Сваки упис у штедну књижицу мора бити потврђен печатом банкарске организације и потписом овлашћеног лица, јер је то доказ да је извршена уплата, односно исплата на основу штедног улога.
- ▶ Орочени штедни улози могу бити и без отказног рока. У пословној пракси, много су чешћи орочени штедни улози без отказног рока, док се орочени штедни улози са отказним роком најчешће комбинују код појединих врста уговора о кредиту, као обезбеђење уредног враћања кредита.

▶ **Банкарски текући рачуни**

- ▶ Банкарски текући рачуни су, такође, облици прикупљања новчаних средстава од стране банкарске организације, код којих банкарска организација често преузима и низ других услужних обавеза у вези са располагањем средствима на текућем рачуну.
- ▶ Уговор о отварању текућег рачуна се у нашем праву мора закључити у писаном облику.
- ▶ Овим уговором банка се обавезује да неком лицу отвори посебан рачун и да преко рачуна прима уплате и врши исплате у границама средстава тога лица на рачун и у границама одређених кредита преко текућег рачуна.

▶ Новчана средства на текућем рачуну остварују се углавном на два начина:

1. уплатом од стране депонента

2. наплатом новчаних износа, који су извршени на рачун депонента.

▶ Уговором о отварању текућег рачуна или посебним уговором о кредиту, банка може преузети обавезу да врши исплате депонентових дугова преко текућег рачуна и онда када на рачуну нема покрића, али до највишег износа одобрених кредита. Ово аутоматско кредитирање преко текућег рачуна претпоставља се до висине кредитне способности депонента, које зависи од висине његових прихода, ако уговором о отварању текућег рачуна ова могућност кредитирања није искључена.

- ▶ Грађани могу имати један или већи број текућих рачуна код истих или код различитих банкарских организација. Када депонент код исте банкарске организације има више текућих рачуна, активни и пасивни салдо ових рачуна узајамно се пребијају, ако уговором о текућем рачуну није другачије предвиђено.
- ▶ У погледу располагања, на текућем рачуну постоје две уговорне могућности:
 1. могућност да корисник текућег рачуна у сваком тренутку у потпуности располаже салдом који се појављује у његову корист
 2. располагање позитивним салдом у корист депонента, уговором може бити условљено протеком одређеног отказног рока.

- ▶ Ова друга варијанта омогућује депоненту камату по вишој каматној стопи у односу на каматну стопу по виђењу.
- ▶ У пословној пракси, често се остварују узајамни пословни споразуми између банкарских организација о пружању услуга банчиним клијентима других банкарских организација у вези текућих рачуна и улога на штедњу. Оваква пословна сарадња између банкарских организација проширује могућност располагања штедним и депонованим средствима од стране депонента и самим тим представља још један од стимуланса улагања слободних новчаних средстава у банкарске организације

- ▶ Уговор о отварању текућег рачуна се, по правилу, закључује на неодређено време, с тим што се уговара отказни рок за сваку уговорну страну. У случајевима када није у уговору предвиђена дужина овог отказног рока, претпоставља се да је реч о отказном року од 15 дана.
- ▶ За обављање услуга текућег рачуна, банка има право на провизију, чија се висина одређује уговором о текућем рачуну, а исто тако и право на накнаду посебних трошкова у вези са тим услугама. Провизија банке и накнада трошкова банкарска организација по правилу уписује у своју корист на текући рачун, ако у уговору о текућем рачуну није супротно уговорено.

- ▶ Сваку промену стања на текућем рачуну банка је дужна да саопшти одговарајућим изводом депоненту са назначењем салда. Сваки извештај банке о стању салда и извршеној уплати, односно исплати, сматра се неспорним ако није приговорено од стране депонента у року од 15 дана. Грешке у писању или у обрачунању, због испуштања и дуплирања износа, могу се приговорити и по протеклу овога рока од 15 дана, али најкасније у року од годину дана од пријема рачуна о ликвидацији салда по закључењу текућег рачуна.